

## Minerały Ziemi Olkuskiej

Ziemia Olkuska jest bogata w cenne minerały. W dawnych wiekach olkusczy gwarkowie wydobywali w Olkuszu – Srebrnym Grodzie, rudę ołowiu i srebro, a później – także rudę cynku.

W olkuskim Miejskim Ośrodku Kultury Działe Wystawienniczo-Muzealnym i Promocji Miasta i Gminy Olkusz, znajduje się „Kolekcja minerałów Ziemi Olkuskiej i skamieniałości Jury Krakowsko-Częstochowskiej”, składającej się z tysięcy eksponatów. Kolekcja składa się z prywatnych zbiorów przekazanych przez: Jacka Dziąbka, Andrzeja Feliksika, Ryszarda Wnuka, Włodzimierza Cieślaka, Wiesława Traszkę, Zbigniewa Adamczyka, Dawida Kocybę, Kazimierza Rogóża, Bogdana Włodarza i Józefa Niewdanę.

Na powierzchni Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej można podziwiać **jurajskie wapienie**. Powstały one około 150 milionów lat temu, na dnie płytkiego i ciepłego morza epikontynentalnego, gdzie z osadów wapiennych szkieletów organizmów morskich, tworzyły się wapienne skały osadowe, z których można wiele dowiedzieć się o prehistorycznych, już nie istniejących morzach.

Zaprezentujemy zatem skarby olkuskiej kolekcji minerałów.

W pierwszej części kolekcji znajdują się trzy typy skał: **wapień** – kamień charakterystyczny dla Jury Krakowsko-Częstochowskiej, **dolomit** – zawiera kruszce pochodzące z trasy (najstarszego okresu ery mezozoicznej, trwający od 251,9 do 201,3 milionów lat temu) oraz **czerwony zlepieniec parczewski** z okresu jurajskiego.

W dolomitach znajduje się ponad 50 pierwiastków, w tym: ołów, srebro, żelazo i cynk.

Skały w kolekcji są ułożone chronologicznie. Najstarsze skały to dolomity. Powstały w dewonie środkowym i górnym (397 – 359 mln. lat temu). Najmłodsze to piasek polodowcowy.

Wystawa zawiera również **organizmy morskie**, które żyły miliony lat temu. Są to: **amonity** – głowonogi, które wyginęły ok. 65 mln lat temu, spokrewnione ze współczesnymi kałamarnicami (największe posiadają około pół metra średnicy), **gąbki**, **belemnity (wymarłe głowonogi)**, **korallowce**, **ramienionogi (denne filtratory podobne do małży)**, **małże**, **jeżowce**, **liliowce**, **trylobity (wymarłe morskie stawonogi)** i fragmenty kręgowców.

Są także **rośliny z karbonu** (piątego okresu ery paleozoicznej, trwającego od ok. 355 do ok. 295 mln lat temu).

Interesującą ekspozycją jest ukazanie procesu powstawania **biohermy gąbkowej**, tj. nagromadzenia wapieni, wskutek wzrostu na dnie morskim osiadłych organizmów np. gąbek, korallowców. Z nich powstawały **skały jurajskie**. Ułożona kaskada prezentuje proces powstawania wapienia.

Jedną z atrakcji jest **zlepieniec parczewski**, z którego wybudowano mury obronne Olkusza i dzwonnice olkuskiej Bazyliki pw. Św. Andrzeja Apostoła. Zlepieniec parczewski posiada rozmaite odcienie i granulat. Zlepieniec powstał w okresie jury, na co wskazują widoczne w nim skamieniałe małże.

W kolekcji znajdują się także **przedmioty wykonane ze zlepieńca parczewskiego**, znalezione podczas badań archeologicznych: kule armatnie/odważniki.

Nazwa zlepieńca „**parczewski**” pochodzi od olkuskiej dzielnicy Parcze, gdzie go wydobywano. Nazywano go także „**żarnowcem**”, ponieważ wytwarzano z niego żarna.

Na wystawie można podziwiać „**Skarby Ziemi olkuskiej**” czyli **około 30 gatunków minerałów, które wydobywano w kopalniach w Olkuszu.**

W triasie na morskim dnie, powstały **skały, składające się z wapieni i dolomitów, które zawierały srebro, ołów i cynk.**

Minerały posiadają formę **wykrystalizowanych:**

-**siarczków ołowiu (galena),**

-**siarczków cynku (sfaleryt, blenda cynkowa),**

-**siarczków żelaza (markasyt),**

jak również:

-**węglanów, siarczanów i tlenków żelaza, cynku, ołowiu, wapnia i magnezu.**

Krystaliczne skały są przepiękne: barwne, posiadające bajeczne kształty.

Skały swoje **kolory: czerwony, czerwono brunatny, zielony, zielono żółty i zielono brunatny, zawdzięczają związkom żelaza.**

Tzw. **brekcje** składają się z cząstek różnych minerałów lub skał.

**Szczotki kalcytowe (węglan wapnia) i galenowe (siarczek ołowiu) tzw. jeże**, oraz kryształy galeny, markasytu i sfalerytu są zjawiskowe.

**Galena wydobywana ongiś w Olkuszu, zawierała srebro.** Z tego powodu w Srebrnym Grodzie funkcjonowała w latach 1579 – 1601 mennica królewska, w której wybijano monety.

W kolekcji znajdują się także mapy geologiczne Ziemi Olkuskiej i plany olkuskich kopalń.

Interesującym minerałem jest **piryt  $FeS_2$  nazywany „złotem głupców”**, ponieważ jest podobny do złota.

Nie brakuje także **bizuterii wykonanej z rud cynku i ołowiu.**

**Minerały znajdują się także w Muzeum Górnictwa Rud w Bukownie**, powstałe z inicjatywy nauczyciela szkoły górniczej w Bukownie inż. Ryszarda Kyzioła.

Wystawa znajduje się w podziemiu, zawiera kilkaset eksponatów dotyczących górnictwa Ziemi Olkuskiej. Są tutaj m. in. dawne narzędzia górnicze, historyczne stroje górników i hutników, przedmioty codziennego użytku rodzin górniczych, podziemna **sztolnia**, służąca celom dydaktycznym, w której znajdują się tory kolejki górniczej oraz górnicze urządzenia.

**W Bukownie działają Zakłady Górniczo-Hutnicze „Bolesław” S.A. – doskonale prosperujące, nowoczesne przedsiębiorstwo górniczo-hutnicze, jedyny w Polsce producent cynku.**

Spółka wydobywa **rudy cynku i ołowiu** oraz **produkuje najwyższej jakości cynk elektrolityczny i stopy cynku.**

**Cynk wytwarzany przez ZGH „Bolesław” w Bukownie występuje na Londyńskiej Gieldzie Metali pod marką SHG.**

Ziemia Olkuska jest piękna, posiada bogatą tradycję przemysłowo-górnica, minerały i wspaniałą przyszłość.

Źródła:

-Kolekcja Minerałów Ziemi Olkuskiej i Skamieniałości Jury Krakowsko-Częstochowskiej, Miejski Ośrodek Kultury w Olkuszu Dział Wystawienniczo-Muzealny i Promocji Miasta i Gminy Olkusz, Zespół Szkół w Bukownie, Muzeum Górnictwa Rud w Bukownie, Zakłady Górniczo-Hutnicze „Bolesław” S.A. w Bukownie;

-Elżbieta Gaździcka, Morza zakłete w skałach, [online], [dostęp: 12 maja 2020], Dostępny w Internecie: <[http://muzeum.pgi.gov.pl/lekcje\\_int/morza/index.htm](http://muzeum.pgi.gov.pl/lekcje_int/morza/index.htm)>;

-Trias, [online], [dostęp: 12 maja 2020], Dostępny w Internecie: <<https://pl.wikipedia.org/wiki/Trias>>;

-Belemnity, [online], [dostęp: 12 maja 2020], Dostępny w Internecie: <<https://pl.wikipedia.org/wiki/Belemnity>>;

-Ramienionogi, [online], [dostęp: 12 maja 2020], Dostępny w Internecie: <<https://pl.wikipedia.org/wiki/Ramienionogi>>;

-Karbon, [online], [dostęp: 12 maja 2020], Dostępny w Internecie: <<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/karbon;3920356.html>>;

-Bioherma, [online], [dostęp: 12 maja 2020], Dostępny w Internecie: <<https://pl.wikipedia.org/wiki/Bioherma>>;

-ZGH Bolesław, [online], [dostęp: 12 maja 2020], Dostępny w Internecie: <[https://pl.wikipedia.org/wiki/ZGH\\_Boles%C5%82aw](https://pl.wikipedia.org/wiki/ZGH_Boles%C5%82aw)>.